

Fucking Åmål

Foto: Åke Ottosson/Memfis Film

Fucking Åmål är Lukas Moodyssons geniala film om att vara rastlös tonåring i gränslandet mellan barn och vuxen. Den beskriver hur unga människor i sitt sökande efter identitet och sexualitet begränsas av en trångsynt och intolerant omgivning. Framför allt är **Fucking Åmål** en allmängiltig film om vikten av att tro på sig själv och rätten att bli accepterad för den man vill vara.

Rek. för åk 6 – gymn.

EN FILMHANDLEDNING AV LOUISE LAGERSTRÖM
MED FILMHISTORISK INTRODUKTION AV MALENA JANSON

Filmhistorisk introduktion

Få svenska filmer har fått sådan genomslagskraft som Lukas Moodyssons långfilmsdebut **Fucking Åmål** som fick premiär 1998. Ungdomar vallfärdade till biograferna, skrattade, jublade och kände igen sig i tonårens småstadstris-

tess, meningslöshet och frustration. Publikmässigt kom filmen upp i smått sensationella 900 000 sålda biljetter, kritikerna hyllade och Guldbaggar-na föll som regn. Småningom kom **Fucking Åmål**, under den beskedligare internationella titeln *Show Me Love*,

även att sälja stort internationellt.

Men hur kom det sig att berättelsen om Agnes och Elin kärlekshistoria blev en sådan dundersuccé? Främst är det väl Lukas Moodyssons förtjänst. Med fjäderlätt hand skildrar han de svarstaste känslorna, med oemotståndlig

dråpkomik tar han sig an de svåraste ämnena. Han väjer inte för något och visar redan här att han är en guda-benådad personinstruktör som med bergsfast solidaritet ställer sig på de ungas sida, mot konventioner, socialt tryck och vuxen konformitet.

Moodysson är född i Lund 1969 och debuterade redan som 17-åring med diktsamlingen *Det spelar ingen roll var blixterna slår ner*. Han ingick i den litterära gruppen Malmöligan som betecknade sig som arbetarklasspoeter som tog avstånd från ”den slutna akademiska poesin”. Efter regilinjen på Dramatiska institutet gjorde han tre kortfilmer innan han långfilmsdebuterade med *Fucking Åmål*.

Filmens framgångar hänger dock även samman med perfekt tajmning – den kom helt rätt i tiden. 90-talet var ett relativt gynnsamt år för film- och tv-kulturen för ungdomar. Filmer som *30:e november* (Daniel Fridell, 1995), *Vinterviken* (Harald Hamrell, 1996) och *Vildängel* (Christer Engberg, 1997) hade rönt uppmärksamhet och väckt intresse för en tidigare nonchalerad genre. Och inom tv-dramatiken hade inte minst Peter Schildts geniala *Glappet* (1997), om två tjejer i skärselden mellan barndom och vuxendom, banat vägen för starka, komplexa och roliga unga kvinnoporträtt.

Över huvud taget hade just flickorna och de unga kvinnorna äntligen kommit starkt inom filmen: Från att

tidigare mest varit söta sidekicks till pojkprotagonister klev de nu fram och intog huvudrollerna i åtminstone 15 av 39 barn- och ungdomsfilmerna på 90-talet vilket måste ses som ett stort framsteg. Som i sin tur var resultatet av en medveten och enveten satsning från Svenska Filminstitutets barn- och ungdomsfilmkonsulent (Bitte Eskilson, efterträd av Charlotta Denward) som hade tillsatts 1993.

Fucking Åmål tillhör de filmer som, precis som Roy Anderssons *En kärlekshistoria* (1970), inte tycks åldras. Trots tidstypiska markörer som killarnas tidiga (då senaste) Nokia-telefoner och Lokets Bingolotto på lördagskvällarna är filmen högaktuell än i dag.

Och precis som i fallet med *En kärlekshistoria* kan fräschören tillskrivas dels autenticiteten som präglar varje replik, plagg och rum, dels filmens tidlösa temata: Kärlek, tvivel och rädsla går liksom aldrig ur tiden.

Filmens handling

Att bo i lilla Åmål är enligt kaxiga 14-åriga Elin ett straff. Hon hatar sitt trista händelselösa liv trots att hon enligt ryktet har hånglat med hela 70.000 killar.

Hennes storasyster Jessica är 16 år, lugnare och har en fast pojkvän: Markus, som går på gymnasiet. Hans kompis Johan är hemligt kär i Elin och har en bild av henne i plånboken.

Ensamvargen Agnes, som bara bott

i Åmål i ett och ett halvt år, är också hemligt förälskad i Elin.

När filmen börjar fyller Agnes 16 år. Hennes föräldrar har arrangerat en födelsedagsfest och trycker upp fula inbjudningskort som Agnes delar ut i skolan. Men Agnes har inga riktiga vänner och den enda som dyker upp är rullstolsburna Victoria som Agnes umgås med ”i brist på bättre”; något hon häver ur sig när hon får ett utbrott över den misslyckade födelsedagsfesten.

Men till hennes stora förvåning dyker ändå Elin och Jessica upp senare på kvällen. De låser in sig i Agnes rum där de festar på vin de blivit bjudna på av Agnes föräldrar. Jessica lovar Elin 20 kronor om hon kysser Agnes (det går rykten om att Agnes är lesbisk). Hon gör det och springer skrattande därifrån medan en förnedrad Agnes sitter ensam kvar på sin säng.

Elin går vidare till en annan fest, dricker sig full och kräks. På festen befinner sig också Johan som förklarar henne sin kärlek över en tandborst-mugg på toaletten. Elin har dåligt samvete för att hon drivit med Agnes och lämnar festen för att gå tillbaka och be om förlåtelse. Agnes har i förtvivlan tagit pappans engångshyvlar för att skära sig i handlederna.

Hon avbryts av att Elin kastar sten på fönstret och ber att få komma in. De pratar lite och Elin övertalar Agnes att följa med tillbaka till festen. På vägen dit ångrar sig Agnes men i stället bestämmer de sig för att lifta till Stockholm. Elin blir alltmer nyfiken och att-raherad av Agnes. De får lift av en bil som visserligen bara skall till Karlstad. Elin och Agnes kysser varandra i baksätet och blir utslängda av den upprörda chauffören.

Efter den kvällen blir inget sig likt. Elin plågas av att hon sårat Agnes samtidigt som hon blir osäker på sina känslor för henne. Om hon vill tillhöra de balla tjejerna i skolan är det omöjligt att ens vara kompis med en sådan som Agnes och djupare känslor vore än mer otänkbart. I stället riktar hon in sig på att bli kär i Johan och de ligger med varandra. Hon undviker Agnes, både i skolan och när Agnes försöker ringa, trots att hon egentligen vill träffa henne.

Agnes å andra sidan känner sig sviken, misslyckad och missförstådd.

Hennes situation förvärras och hon blir både utfryst av tjejerna och trakasserad av killarna. Elin kan inte släppa tankarna på Agnes och efter att ha varit tillsammans med Johan en tid inser hon att han inte är den hon vill ha. Hon vill ha Agnes.

En dag i skolkorridoren rycker hon tag i Agnes och drar med henne in på toaletten. Hon förklarar att hon ångrar att hon varit dum och hon undrar om det stämmer, som Victoria har sagt att Agnes är kär i henne. Och om det är så, då är Elin kär i henne tillbaks.

Utanför toaletten har nyfikna skolkamrater samlats då de tror att Elin är därinne med en kille. Till slut kommer Elin och Agnes triumferande ut hand i hand. ”Det här är min nya tjej, kan ni flytta på er, vi ska gå och knulla” säger Elin. Till tonerna av Broder Daniel går de hem till Elin och dricker chokladmjölk.

Agnes och Elin – motpoler & kärlekspar

Agnes presenteras väldigt tydligt och effektivt i filmens inledning. I filmens första bild, som föregås av ljudet från

ett tangentbord, ser vi Agnes vid sin dator. Hon har skrivit en hemlig önskelista:

”Att jag ska slippa ha fest
Att Elin ska titta på mig
Att Elin ska bli kär i mig
JAG ÄLSKAR ELIN!!!”

Genom en enda bild får vi veta en del om vem Agnes är, vad hon har för drömmar. Successivt byggs bilden av Agnes upp. Hennes familj är en typisk kärnfamilj; pappa, mamma, son och dotter. Hemmet är smakfullt inrett, de har intellektuella intressen och lyssnar på jazz.

Agnes läser Edith Södergran och har en mer mogen musiksmak än sina jämnåriga. Hon är osminkad och klär sig enkelt. Hon är lugn till sin natur och drömmer om att bli författare. Men Agnes är utanför tjejgänget och har ingen att anförtra sig åt.

Hennes pappa gör tafatta försök att förstå sin dotter men hon vill inte riktigt öppna sig för honom. En serie kärleksfulla men också smärtsamma samtal mellan Agnes och hennes far

belyser både deras relation och Agnes tankar om livet. I filmens början frågar till exempel fadern om han köpt rätt skiva i födelsedagspresent, säger att han lyssnat på den och tycker att den är bra. Han har också fixat inbjudningskort som Agnes får dela ut men bara ”om hon själv vill”. Välmenande men utan att han förstår det själv tvingar han Agnes att bjuda in till ett kalas hon själv inte vill ha.

När pappan valhant försöker förklara att saker kan vändas till det bättre när man blir äldre säger hon: ”Jag är hellre glad nu än om 25 år ... om 25 år, det finns inte!”

Agnes tillflyktsort är orden och språket. När mamma olovande läser vad hon skrivit, eftersom hon vill ta reda på om det stämmer att Agnes är lesbisk, gör hon något oförlåtligt.

- Agnes förhållande till mamman är redan ansträngt och blir inte bättre av mammans svek. Fundera kring varför Agnes inte anförtror sig åt sin mor. Fundera över hur mamman försöker arrangera Agnes födelsedag. Varför är kontakten med pappan bättre?

- Har en förälder under några omsändigheter rätt att läsa sitt barns dagbok, dikter eller liknande, om det är för att öka sin förståelse eller för att kunna hjälpa?

- Fundera kring hur Elin presenteras. Hur ser hennes hem ut? Inredning, föremål, klädsel. Vilken typ av familj har hon? Vad säger oss deras miljö om klass och bakgrund? Trots deras olika sociala bakgrund och väsensskilda natur dras de till varandra. Fundera kring vad de finner hos varandra förutom attraktionen.

Elin har en förtrogen i sin storasyster Jessica. De är väldigt olika och bråkar mycket men gillar varandra ändå och ber varandra snabbt om förlåtelse. De är inte bara syskon utan även bästa vänner. Med henne kan hon tala om det mesta, om killar och sex, men inte om sina känslor för Agnes.

I scenen när Jessica och Elin låst in sig i Agnes rum tar Jessica upp ryktet om att Agnes är lesbisk. ”Jag tycker det är coolt”, säger Elin då. ”Jag ska också bli det”. När hon säger det låter som ett skämt. Trots det kanske hon vill säga sin syster något fast hon inte riktigt vågar.

Elins mamma är ensamstående och arbetar nätter. Sin ledighet fördriver hon oftast nersjunken i soffan framför Bingolotto, där hon nöjer sig med att se andra vinna pengar. Hon älskar sina döttrar men verkar för utarbetad för att riktigt orka engagera sig, även om hon försöker upprätthålla vissa rättesnö-

ren. Hon ger dem utgångsförbud en kväll vilket naturligtvis resulterar i att de smiter ut på fest. Ändå försöker de ge sken av att de har hållit sig inne hela kvällen.

- Fundera kring deras syskon/vänrelation. Råder det någonsin konkurrens mellan de två? I så fall när?

- Hur skall föräldrar vara för att vinna sina barns förtroende? Är det ett led i ens frigörelseprocess att inte tala med sina föräldrar?

- Fundera kring hur Elins mammas tillvaro kan ha påverkat Elin att drömma om ett annat liv. Vill man bli som sina föräldrar eller kanske tvärtom?

Att vara tonåring

Tonåren är en väldigt omvälvande tid i våra liv. I *Fucking Åmål* kommer alla de motsägelsefulla känslor till uttryck som hör tonåren till. Man har drömmar. Drömmar om att fly, drömmar om att bli någon. Elin vill/ska bli Fröken Sverige, eller åtminstone modell eller i alla fall någon som är ”något”.

De som blir kvar i Åmål när hon har nått stjärnstatus kommer att skryta med att de kände henne och peka ut var hon bodde.

Elin är också rastlösheten och den uttråkade tonåringen personifierad. I filmens början ser vi henne halvligga över skolbänken och i skolmatsalen stönar hon om hur urbota tråkigt allt och alla är. Att gå på rejv, eller åtmins-

tone råna en pensionär, skulle kunna pigga upp tillvaron. När kompisarna inte är med på noterna suckar hon: ”Jag hatar mitt liv”. Hennes leda tar sig uttryck i kommentarer som ”Jag ska sluta andas” och i en scen säger hon uppgivet att hon vill knarka och blir gruvligt besviken på att Novalucol och Coca-Cola inte kan hjälpa henne på traven.

- Elin vill göra vad som helst för att bryta tristessen. Menar Elin egentligen någonting med det hon säger, eller är det ett sätt att demonstrera?

- Att bli modell eller programledare i tv är populära yrkesdrömmar. Varför har många människor ett stort behov av att bli sedda? Är man ingen/ingen-ting om man inte syns?

När man är ung vill man testa allt, inte minst sprit, droger och sex. Elin och de andra unga i filmen är inga undantag. Det dricks hembränt ur dunkar på festen och vid korvmojjen smusslas det med gömd sprit i rabatterna. Man pratar och skvallrar om sex men de flesta har antagligen inte varit med om det ännu. Inte ens Elin som sägs ha varit med ”alla” killar. Hennes syster har legat med en. Agnes förmodligen inte med någon. Att ungdomarna i filmen fortfarande stor kvar med en fot i barn- domen märks på flera sätt. ”När jag blir stor och får bil ska jag alltid stanna för dom som liftar” säger Elin.

Jessica och Elin har en överenskommen lek som går ut på att man inte får gå på A-brunnar i marken. För då kommer alla världens olyckor på A att drabba en, akne, abort, analsex, anorexia, aids et cetera. I slutet av filmen tycker Elin att leken är enbart barnslig. ”Väx upp!”, säger hon till sin syster. Visserligen dricker tonåringarna sprit men i filmens sista scen betonas att tjejerna fortfarande föredrar tryggheten i flickrummet med ett glas O’boy.

- Är allt prat om sex ofta mer snack än verklighet? Är man som tonåring rädd att inte vara som andra?

- I den aktuella debatten har det uppmärksammats att tonåringars sexvanor påverkas starkt, inte bara av förväntningar utan av en vedertagen

mediabild av vad som är normalt. Fundera kring hur pornografi stämmer överens med verkligheten? Hur värjer man sig mot den bilden?

Att vara kär och känna sig annorlunda

Fucking Åmål handlar om att vara kär och "annorlunda". Hemlig kärlek skildras på flera sätt. Johan är i smyg kär i skolans tuffaste, mest omskvallrade tjej. Att få henne verkar vara en omöjlighet.

Även när Agnes förälskar sig i Elin är det på allvar. Det är inget hon kan styra med viljan. Elin däremot har till en början en naiv inställning till kärlek. Till Agnes säger hon att hon förstår att hon är lesbisk eftersom killar är så äckliga och hon nog också ska bli det. Lite senare utbrister hon att hon ska "bli celibat". Samtidigt som hon förvirrat blir tillsammans med Johan.

Filmens klimax är naturligtvis scenen mellan Agnes och Elin på skolans toalett. Förutom att rummet är en inramning för en intim dialog med sina röda väggar ger platsen möjligheten till en drastisk sorti och en manifestation av deras kärlek. Att skolkompisarna tror att Elin är tillsammans med en kille medan de två reder ut sina känslor ger scenen en extra laddning. En sorts blandning av det offentliga och det privata rummet.

- Vilka olika typer av kärleksproblem har de olika karaktärerna i filmen: Agnes, Elin, Johan, Jessica?

Fucking Åmål handlar om personlig seger och om att stå för den man är. På det sättet rymmer den en allmängiltig betydelse som alla som någon känt sig utanför kan identifiera sig med.

- Agnes är en stark person som står emot gruppsytryck och förtal, och hon vinner på det i längden. Men är det verkligen lätt att stå emot vad andra, kompisar och föräldrar, förväntar sig?
- Fundera kring hur ni uppfattar Elins utveckling. Kommer hon vara uppriktig och stå upp för den hon är?

Killarnas och tjejernas roller

Fucking Åmål är i flera avseenden en feministisk film med unga starka

kvinnliga karaktärer. Här är det tjejerna som spelar på hemmaplan, som är initiativrika och har makten. Både Elin och Agnes är starka personligheter som kanske inte alltid vet vad de vill men litar på sin intuition.

Tjejer på film brukar ofta finnas där som bekräftelse på killarna, som beundrade kuttersmycken. Denna gängse bild finns även med här, till exempel i den lite ironiska scenen där tjejerna sitter och kollar på killarnas hockeyträning.

Men i *Fucking Åmål* är det ändå killarna som kommer till korta. Johan är snäll men kör moppe fast han går på gymansiet vilket anses mesigt. Han svarar ofta "ja vet'nte" till exempel på frågan om han har en egen vilja! Markus däremot är kaxig och har en nedlåtande inställning till tjejer.

Vid två olika tillfällen i filmen hamnar Elin på kollisionskurs med killarna. Markus har en ganska endimensionell uppfattning om att tjejer snackar smink och utseende medan killar har en bättre koll på mobiltelefoner, teknikprylar och porrfilm.

I scenen på lekplatsen diskuteras framtiden, utbildning och jobb. Elin säger att hon ska bli psykolog medan Markus hånfullt konstaterar att hon inte har en chans. "Fattar du vilka betyg man ska ha?"

- Hur beskrivs killarna? Vad dröm-

mer de om? Verkar de mer uppgivna eller ointresserade av att bli något? Mer nöjda med tillvaron?

Johan är en kille som visar sina känslor. Han vågar erkänna att han är så jävla glad när han och Elin har legat med varandra. Samtidigt visar han öppet hur sårad han blir när Elin överger honom. Han gör det mesta fel och tafatt. "Fan va du e snygg", säger han precis när hon har kräkts. Man är inte så van att se killar skildrade så på film.

- Varför tror ni att det är så ovanligt att killar i film visas som känsliga karaktärer?

Att längta bort

Elin vill gå på rejv. När hon från Vecokorevyn får veta att rejv är på utelistan brister det fullkomligt för henne; "Varför måste vi bo i fucking jävla kuk-Åmål?!". "Varför är vi så jävla efter här?"

Elins värsta mardröm är att bli kvar i Åmål, skaffa man och bli fast med en massa skrikiga ungar. Vad eller vem som helst som kan få henne därifrån är värt att testa. Hennes första tanke angående Agnes är att hon som är van att flytta kanske känner någon från Säffle, Bengtfors eller Mellerud.

I en av filmens centrala scener står de på en bro (som förekommer flera gånger i filmen) som här får det sym-

boliska värdet att leda över till något nytt. I bakgrunden en skylt där det står "Välkommen till Åmål", nästan ett hån till de som försöker ta sig därifrån.

"Varför är du så konstig?" undrar Elin. "Du är också konstig", svarar Agnes. "Jag vill vara konstig, jag vill inte vara som andra", svarar Elin. Plötsligt är isen bruten mellan dem och de bekräftar varandra för första gången. De avslöjar sina drömmar för varandra och bestämmer sig för att lifta till Stockholm.

På dessa filmminuter förändras deras relation totalt, scenen byggs upp mot kyssen i bilen och avtonas där de blygt tar farväl av varandra. Filmen går nu in i en ny fas.

- Vid första anblicken verkar *Fucking Åmål* vara en ren ungdomsfilm om några tonåringar i Åmål och deras problem. Men vid närmare eftertanke äger allt som händer i filmen en slags allmängiltigt relevans. Åmål är inte bara Åmål utan alla mindre orter eller trångsynta sammanhang som begränsar oss, gammal som ung.

Alla människor hittar säkert någon situation i filmen som känns bekant. Arbeta i mindre grupper och välj ut några scener där just ni känt igen er och diskutera dem.

Dokumentär stil och realism

Ett grepp för att skapa en trovärdig ton är ofta att "förfula" filmen och ge den en känsla av att ha tillkommit i ögonblicket. I *Fucking Åmål* använder man ofta handkamera, en kornig filmkvalitet och realistisk belysning. Denna stil har nästan blivit en egen estetik för att skapa en ökad närvaro men är också ett sätt att göra billigare film.

Dialogen i *Fucking Åmål* är också naturalistisk, som om den uppkommit i stunden. Ungdomarna porträtterade i miljöer som skulle kunna vara deras egna och de flesta hemmiljöer är inspelade i riktiga lägenheter och inte i studio.

- Tycker ni att denna form fungerar? Känns filmen autentisk? Är det så här att vara tonåring, vara sig man bor i Åmål, Mellerud eller Rinkeby?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Sverige 1998

Manus & regi: Lukas Moodysson

Producent: Lars Jönsson

Foto: Ulf Brantås

I rollerna

Elin – Alexandra Dahlström

Agnes – Rebecca Liljeberg

Jessica – Erica Carlson

Johan – Mathias Rust

Markus – Stefan Hörberg

Viktoria – Josefin Hörberg

Tekniska uppgifter

Speltid: 90 minuter

Censur: från 11 år

Det svenska barnfilmsarvet

Med början 2014 kommer en rad filmer ur den svenska barn- och ungdomsfilmshistorien att släppas i nyrestaurerade och digitaliserade kopior som blir tillgängliga för skolbio. Mer om detta kan du läsa på sfi.se/filmiskolan.

Redaktion: Malena Janson & Kaly Halkawt, Svenska Filminstitutet, mars 2014